

Denna rapport är en sammanställning grundad på Utrikesdepartementets bedömningar. Rapporten gör inte anspråk på att ge en fullständig bild av läget för de mänskliga rättigheterna, demokrati och rättsstatens principer i landet. Information bör också sökas från andra källor.

Demokratiska republiken Kongo – Mänskliga rättigheter, demokrati och rättsstatens principer: situationen per den 30 juni 2019

I. SAMMANFATTNING

Demokratiska republiken Kongos (DRK) konstitution från 2006 garanterar de mänskliga rättigheterna men mycket stora utmaningar finns vad gäller genomförandet. Situationen är allvarlig på flera plan. Rättsväsendet brister i termer av oberoende och har använts som ett verktyg för att undertrycka oliktankande inom oppositionen och i civilsamhället. Den nye presidenten Tshisekedi har satt en fungerande rättsstat högt på sin lista av prioriteringar och har under sina första månader vid makten bland annat beslutat om frigivning av politiska fångar och nedstängning av flera icke-officiella fängelser. Vissa förbättringar har skett avseende civilsamhällets möjligheter att verka. Samtidigt medför den omfattande korruptionen och avsaknaden av grundläggande kapacitet i rättssektorn till utbredd straffrihet, rättsosäkerhet och begränsade förutsättningar för ansvarsutkrävande.

Förekomsten av utomrättsliga avrättningar, godtyckliga frihetsberövanden och sexuellt våld är omfattande. Antalet dokumenterade fall av sexuellt våld i konflikt ökar åter i landet efter att under några år ha minskat. FN:s högkommissarie för mänskliga rättigheters kontor (OHCHR) har dock rapporterat om ett ökande tendens vad gäller kränkningar av de mänskliga rättigheterna i DRK under 2018 jämfört med 2017. Statliga säkerhetsstyrkor är enligt FN ansvariga för över hälften av de rapporterade kränkningarna av rätten till liv och kroppslig integritet, samtidigt som övergrepp kontinuerligt begås av uppemot 140 milisgrupper.

Massakrer på civila, våldtäkter, tortyr, tvångsrekrytering till väpnade grupper – även av barn – och masskidnappningar förekommer systematiskt. Värst drabbade är provinserna Nord- och Sydkivu. Efter riktade FN-insatser och handlingsplaner inom armé och polis har förekomsten av sexuellt våld inom statlig säkerhetssektor minskat under de senaste åren. Politiskt motiverade massgripanden och godtyckliga frihetsberövanden av demonstranter, demokratiaktivister och journalister är vanligt förekommande. Hundratals människor hålls olagligt frihetsberövade utan domstolsprövning eller tillgång till juridiskt biträde.

I det begränsade demokratiska utrymmet åren före valet i december 2018 kunde media ändå åtnjuta viss frihet att verka. Landet hamnar dock först på plats 154 av 180 på *Reportrar utan gränsers* pressfrihetsindex för år 2019 och trenden har de senaste fem åren varit negativ.

Omkring 77 procent av befolkningen lever under gränsen för absolut fattigdom och matosäkerheten är utbredd i stora delar av landet. 12,8 miljoner människor är i behov av akut humanitärt stöd. Den pågående humanitära krisen i DRK präglas sedan två decennier av en storskalig internflykt. Trots förbud existerar tvångsarbete, inklusive slaveri, och barnarbete, framförallt inom den informella gruvnäringen och inom jordbruket. Det statliga hälsosystemet har allvarliga brister. Sedan augusti 2018 pågår landets tionde utbrott av ebola i östra DRK. Malaria är fortfarande den främsta sjukdoms- och dödsorsaken.

Det råder utbredd ojämställdhet i DRK och situationen vad gäller könsbaserat våld samt sexuellt våld i väpnad konflikt är fortsatt mycket oroväckande. Våld mot kvinnor, inklusive våldtäkter och våld i hemmet, är omfattande i hela landet. Barns rättigheter kränks systematiskt. Diskriminering och våld mot personer på grund av deras sexuella läggning eller könsidentitet är vanligt förekommande.

II. RÄTTSSTATENS PRINCIPER

DRK:s konstitution garanterar de mänskliga rättigheterna. En svag statsapparat, bristande politisk vilja och otillräckliga resurser innebär dock en begränsning av rättssäkerheten. Rättsväsendet har visat återkommande tecken på bristande oberoende och har använts som ett

verktyg för att undertrycka oliktankande inom oppositionen och civilsamhället. Politiskt motiverade rättsprocesser förekommer och fram tills nyligen satt flera oppositionsledare fängslade.

Civilsamhällesorganisationer vittnar om en förbättrad situation för rättsstatens principer sedan president Tshisekedi tillträdde i januari 2019. Presidenten prioriterar frågan om stärkt rättsstat. Under sin första tid vid makten har han bland annat beslutat om frigivning av politiska fångar och nedstängning av flera icke-officiella fängelser.

Den omfattande korruptionen bidrar till utbredd strafffrihet och försvårar förutsättningarna för ansvarsutkrävande. Korruptionen genomsyrar samtliga samhällsnivåer och alla sektorer av ekonomin. Den är utbredd också inom rättsväsendet där samstämmiga rapporter pekar på att utgången i domstolsprocesser ofta beror på betalningsförmåga och ett inflytelserikt kontaktnät. En kombination av underbetalda tjänstemän och bristen på övervakningssystem skapar både incitament och möjligheter att begära mutor och icke-officiella avgifter. DRK innehar plats 161 av 180 på *Transparency Internationals* index över upplevd korruption för 2018 och är rankat på plats 124 av 126 länder på *World Justice Projects* rättsstatsindex.

Rättssäkerhet

Rättssektorn är överlag svårt eftersatt, underfinansierad, underdimensionerad och saknar grundläggande kapacitet över hela landet. Särskilt allvarig är frånvaron av en fungerande och trovärdig rättsskipning utanför större befolkningscentra. Domstolsväsendet är politiserat och domstolarnas bristande oberoende har kritiserats av kongolesiska och internationella civilsamhällesorganisationer. Vid flera tillfällen befordrade den tidigare presidenten Joseph Kabila högt uppsatta militärer som anklagats för allvarliga kränkningar av de mänskliga rättigheterna.

Politiseringen av rättssystemet gäller även konstitutionsdomstolen som i upprepade ifrågasatta domar dömt till den tidigare presidenten Kabilas fördel, bland annat då den ogiltigförklarade valet av flera av oppositionens nyvalda parlamentsledamöter.

Straffbarhetsåldern är 14 år, men det förekommer enligt *Human Rights Watch* att barn under 14 år hålls frihetsberövade. Konstitutionen och straffprocessrätten har bestämmelser om oskuldspresumtion samt om offentlighet och sekretess vid rättegångar. Domar kan överklagas men så sker i praktiken sällan. Många ärenden hos polis som där en person har gripits går inte vidare från polis till åklagare eller domstol. Detta innebär dels att rättsprocessen inte genomförs på ett korrekt sätt, dels att oskuldspresumtionen inte respekteras.

Straffrihet och ansvarsutkrävande

Straffrihet förekommer systematiskt för alla typer av brott. Dokumenterad brottslighet, inklusive krigsbrott och andra kränkningar av och övergrepp mot den humanitära rätten och de mänskliga rättigheterna, förblir outredda. Även vad gäller de allra grövsta och dokumenterade brotten har endast enstaka fall lett till åtal. I Kasaikonflikten 2016 till 2018, under vilken ett stort antal människor drabbades av allvarliga – i vissa fall dokumenterade – människorättskränkningar, har utredningar inletts i endast en handfull ärenden. Bara i ett fall, mordet på FN-experterna Zaida Catalán från Sverige och Michael Sharp från USA, har åtal väckts avseende händelser i Kasai.

Enligt en FN-rapport dömdes minst 120 militärer och 66 poliser för kränkningar av de mänskliga rättigheterna i DRK under 2018. Detta är att jämföra med över 4000 rapporterade kränkningar av statliga aktörer under samma period. Straffriheten är framförallt utbredd bland högt uppsatta officerare inom såväl armén som polisen. Straffriheten är särskilt stor vad gäller övergrepp begångna av väpnade grupper.

I slutet av 2017 dömdes elva åtalade personer för upprepade våldtäkter av barn i Kavumu i provinsen Sydkivu. I november 2018 inleddes en rättegång mot en av de mest ökända milisedarna, Ntabo Ntaberi (alias Sheka), som åtalas för bland annat brott mot mänskligheten och krigsbrott. Sedan början av 2019 har presidenten Tshisekedi upprepat att straffriheten ska bekämpas. Samtidigt har inga tydliga steg tagits för att lagföra ansvariga för de omfattande kränkningar av de mänskliga rättigheterna som begicks innan Tshisekedi kom till makten.

III. DEMOKRATI

De politiska rättigheterna och de politiska institutionerna

DRK är ung som flerpartistat. Konstitutionen från 2006 föreskriver allmänna val till presidentposten, nationalförsamlingen och till provinsparlamenten i de 26 provinserna. Presidenten är statschef och premiärministern är regeringschef. Såväl president som nationalförsamling väljs för en mandatperiod om fem år; presidenten kan bli omvald en gång. Presidenten nominerar premiärministern som sedan, tillsammans med resten av regeringen, godkänns av nationalförsamlingen. Enligt konstitutionen ska lokalval på olika nivåer genomföras, men dessa har aldrig ägt rum (enligt valkalendern ska de anordnas under hösten 2019).

Landets parlament har två kammare: nationalförsamlingen med 500 ledamöter och senaten med 109 ledamöter. 108 av senatorerna väljs av de 26 provinsparlamenten. Den 109:e är Joseph Kabila som i egenskap av tidigare president är vald på livstid. Parlamentet stiftar lagar och utövar formellt kontroll över regeringen. Provinsparlamenten i de 26 provinserna väljer guvernörer. Utnämningarna kräver presidentens godkännande.

I december 2018 genomfördes val till presidentämbetet, parlamentet och provinsparlamenten. Valet ägde rum två år senare än vad konstitutionen föreskriver. Förseningen förorsakade en utdragen politisk kris i landet. Oppositionskandidaten Tshisekedi utropades till vinnare i presidentvalet, ett resultat som möttes av omfattande kritik från bland annat delar av civilsamhället. Även resultatet i parlamentsvalet var omstritt.

Valen kännetecknades av omfattande oegentligheter och bristande transparens; exempelvis publicerades aldrig några valresultat på valkrets nivå. Enligt flera internationella bedömare brast valkommissionen i kravet på oberoende. Centrala frågor, såsom röstlängden och vallagen, var omstridda. Två av de mest inflytelserika oppositionskandidaterna hindrades från att ställa upp i valen.

Det finns indikationer på att valresultaten för nationalförsamlingen presenterades innan rösterna ens börjat räknas. Trots dessa frågetecken bekräftades valresultatet av konstitutionsdomstolen i ett omstritt utslag. Valobservation genomfördes av regionala organisationer, bland annat Afrikanska unionen och Södra Afrikas utvecklingsgemenskap (SADC) samt av inhemska aktörer som katolska kyrkan. Europeiska, amerikanska eller andra observatörer bjöds inte in.

Kvinnors deltagande i det politiska livet är fortsatt begränsat. Enligt konstitutionen ska staten verka för jämställdhet i landets nationella och lokala institutioner men endast elva procent av de 500 ledamöterna i nationalförsamlingen och 18 procent i senaten är kvinnor. En kvinna har utsetts till talman i nationalförsamlingen. Ingen av de nyvalda guvernörerna är kvinna. 15 av ministrarna, motsvarande 17 procent, i den nya regeringen är kvinnor, en ökning jämfört med tidigare regering.

Det civila samhällets utrymme

Det finns ett livskraftigt civilsamhälle i DRK, inklusive ett antal väletablerade människorättsorganisationer och flera ungdomsrörelser som bildats under senare tid. Trakasserier från myndigheter såsom hot och godtyckliga frihetsberövanden var vanligt förekommande under president Kabilas tid vid makten. Lokala civilsamhällesorganisationer menar att situationen har förbättrats sedan presidenten Tshisekedi tillträtt, då civilsamhällesorganisationer nu oftare får demonstrationstillstånd. Därtill har många av dess representanter som tidigare suttit fängslade nu släppts. Ett lagförslag som skulle ha inneburit formella begränsningar för såväl civilsamhället som människorättsförsvarare behandlades i parlamentet under 2018 men antogs inte. Förslaget står dock fortfarande kvar på parlamentets dagordning.

IV. MEDBORGERLIGA OCH POLITISKA RÄTTIGHETER

Respekt för rätten till liv, kroppslig integritet och förbud mot tortyr

Skyddet för rätten till liv och kroppslig integritet har under de senaste åren fortsatt att vara bristfälligt. Hundratals allvarliga kränkningar av och övergrepp mot politiska och medborgerliga rättigheter dokumenteras månadsvis av FN. Statliga säkerhetsstyrkor uppges vara ansvariga för över

hälften av de rapporterade kränkningarna av och övergreppen mot rätten till liv och kroppslig integritet.

Samtidigt begås kontinuerliga övergrepp av uppemot 140 milisgrupper, många med kopplingar till ekonomiska och politiska intressen inom eller utom landet, vilket visar på statens bristande kapacitet att skydda befolkningen. Under 2018 dokumenterade FN 389 summariska eller utomrättsliga avrättningar av civila (varav minst 28 barn) utförda av polis, armé och underrättelsetjänst. Detta var en minskning med nära 70 procent från föregående år. Samtidigt genomfördes av olika milisgrupper minst 752 summariska eller godtyckliga avrättningar av civila (varav 73 av offren var barn).

Under 2019 har FN fortsatt rapporterat om förekomst av utomrättsliga avrättningar på höga nivåer, med 107 offer (varav åtta barn) under april månad och 105 offer (varav sex barn) i maj, med statliga aktörer ansvariga i över 40 procent av fallen. Dussintals fall av sexuellt våld mot kvinnor och barn dokumenteras månadsvis medan mörkertalet bedöms vara mycket stort.

Allvarliga kränkningar av internationell humanitär rätt, liksom kränkningar av de mänskliga rättigheterna är systematiskt förekommande inom ramen för, men inte begränsade till, den väpnade konflikten i främst östra delarna av landet sedan drygt två decennier. Ett stort antal misstänkta krigsbrott har rapporterats och i vissa fall dokumenterats av FN, inklusive mord och massakrer på civila, våldtäkter, tortyr, militär tvångsrekrytering, inklusive av barn, samt masskidnappningar.

Enligt människorättsgrupper förlorade minst 883 civila livet inom ramen för den väpnade konflikten bara i provinserna Nord- och Sydkivu under 2018, medan 1400 kidnappades eller bortfördes under tvång. Samma provinser fortsätter att vara värst drabbade under 2019. Barn är särskilt utsatta, med 320 fall av allvarliga kränkningar av barns rättigheter i mars 2019 och 237 fall i april. Efter riktade FN-insatser och handlingsplaner inom armé och polis har det konfliktrelaterade sexuella våldet som begås av personer verksamma inom statlig säkerhetssektor minskat de senaste åren. Antalet dokumenterade fall bedöms dock endast utgöra en bråkdel av det verkliga antalet.

I den väpnade konflikten mellan milis och regeringsarmén som pågick i Kasai-provinserna mellan 2016 och 2018 skedde allvarliga kränkningar av de mänskliga rättigheterna, inklusive flera massakrer, systematiska sexuella övergrepp och användande av barn som soldater och för andra tjänster under slavliknande förhållanden. Två internationella expertgrupper har på uppdrag av FN:s råd för mänskliga rättigheter dokumenterat misstänkta övergrepp och kränkningar av de mänskliga rättigheterna i Kasai. Våldet karaktäriseras som brott mot mänskligheten, krigsbrott och människorättsbrott. Den totala omfattningen av antalet kränkningar och övergrepp är dock mycket svår att överblicka. I mars 2017 mördades den svenska FN-experten Zaida Catalán och hennes amerikanska kollega Michael Sharp i Kasai Central, i samband med att de utredde misstänkta massakrer begångna av regeringsarmén. En rättegång pågår mot personer som står åtalade för inblandning i mordet.

I december 2018 dödades omkring 890 civila i etniskt färgat våld i Yumbi i västra DRK, i massakrer med kopplingar till lokala ledare och med misstänkt inblandning av provinsmyndigheter. Enligt FN kan massakrerna utgöra brott mot mänskligheten.

Misstänkta fall av politiskt motiverade riktade mord har rapporterats. I februari 2018 sköts den regimkritiske aktivisten Rossy Mukendi till döds av polis i samband med en manifestation i Kinshasa. Människorättsorganisationer har rapporterat om tortyr vid gripanden, särskilt i samband med politiskt motiverande frihetsberövanden av underrättelsetjänsten.

Presidenten Tshisekedi har skapat ett nytt rådgivande organ som tillsammans med gränspolisen ska arbeta mot människohandel och slaveri. DRK är både ursprungsland och destinationsland för människohandel, framförallt till grannländerna i konfliktområden. Motivet är främst utnyttjande för sexuella tjänster och tvångsrekrytering till milisgrupper. Enligt människorättsorganisationer förekommer slaveri eller slavliknande förhållanden framförallt i gruvnäringen där arbetarna sätts i skuld till arbetsgivaren som inte kan betalas genom inkomsten.

Landets fängelser kännetecknas av undermåliga förhållanden. Överbeläggningen är svår och tillgång till mat och adekvat sjukvård är begränsad. Makala-anstalten i Kinshasa som är byggd för 1500 interner

hyser idag över 9000 fångar och sanitära installationer är kraftigt underdimensionerade. Flera dödsfall rapporteras varje månad och många är i praktiken helt beroende av mat- och medicinleveranser från anhöriga.

Dödsstraff

Delar av DRK:s straffrätt, däribland dödsstraffet, härrör från den belgiska kolonialtiden. I princip råder moratorium vad gäller verkställande av dödsstraff sedan 2001; den senast kända avrättningen genomfördes 2003. 41 personer dömdes till döden 2018. Konstitutionen från 2006 slår fast att staten ej får beröva någon livet. Konstitutionsdomstolen har hittills varit ovillig att ta ställning i frågan om dödsstraffets överensstämmelse med konstitutionen.

Rätten till frihet och personlig säkerhet

Politiskt motiverade massgripanden och godtyckliga frihetsberövanden av demonstranter, demokratiaktivister och journalister har dokumenterats vid ett stort antal tillfällen i samband med manifestationer och politiska möten. FN har rapporterat över 600 fall i samband med valrörelsen 2018, varav merparten släpptes inom två dygn. Enligt människorättsorganisationer hålls alltjämt hundratals människor olagligt frihetsberövade utan domstolsprövning eller tillgång till juridiskt biträde, i några fall sedan mellan fem och tio år tillbaka. Under 2018 dömdes medlemmar i ungdomsrörelsen Filimbi till fängelse för att ha spridit regimkritiska flygblad i en starkt kritiserad rättsprocess. Ett antal medlemmar av *LUCHA*-rörelsen i Kisangani och Goma hölls frihetsberövade, i vissa fall i över två år utan rättslig prövning.

Genom president- och regeringsbeslut i mars 2019 har ett stort antal politiska fångar och samvetsfångar benådats eller fått sina straff kraftigt sänkta. Myndigheter uppger att åtgärden omfattar 700 personer men det faktiska antalet har inte kunnat verifieras. Myndigheter meddelade att samtliga av underrättelsetjänstens icke-officiella fängelser stängts och att fångarna släpptes eller transporterats till officiella fängelser. Emellertid rapporterar lokala människorättsorganisationer att de icke-officiella fängelserna kan drivas vidare i militär regi. FN bedömde i mars 2019 att minst 34 politiska fångar och samvetsfångar fortsatt är frihetsberövade.

Yttrande-, press- och informationsfrihet, inklusive på internet

DRK hamnar på plats 154 av 180 i *Reportrar utan gränsers* pressfrihetsindex 2019. Trenden har de senaste fem åren överlag varit negativ. Det finns rapporter om att medier och journalister som kritiskt granskar regeringen förföljs, frihetsberövas och i vissa fall attackeras av säkerhetsstyrkor. Flera radiostationer, bland annat *Radio France Internationale*, fick inför valet 2018 sina sändningar blockerade. Internet stängdes tidvis ned i hela landet under 2018 och utländska journalisters rörelsefrihet begränsades. Minst en utländsk journalist fick sin ackreditering indragen efter kritisk rapportering.

Sedan valet i december 2019 har antalet rapporter om kränkningar av mediefriheten minskat. Flera allvarliga incidenter relaterande till våld och hot mot journalister mediehus har dock rapporterats under denna period.

Mötes- och föreningsfrihet

Trots att mötes- och föreningsfriheten skyddas av konstitutionen nekades regelmässigt oppositionella grupper mötes- och demonstrationstillstånd inför och under valrörelsen 2018 med hänvisning till upprätthållandet av ordning och säkerhet. *Katolska CLC* och flera ungdomsorganisationer var bland initiativtagarna till mestadels fredliga regimkritiska protester i städer runt om i DRK under 2016 till 2018 med krav på att val skulle genomföras i enlighet med konstitutionen. Protesterna slogs ned, ofta mycket våldsamt, och de som demonstrerade anklagades bland annat för terrorismbrott. Under valrörelsen i december 2018 tolererades politiska möten anordnade av vissa oppositionspartier medan andra möten upplöstes eller stördes. I september 2018 öppnade polisen eld mot fredligt protesterande burundiska flyktingar i Kamanyola, Sydkivu. 39 människor dödades, varav minst fem barn.

Religions- och övertygelsefrihet

Religionsfrihet garanteras i konstitutionen, som förbjuder diskriminering på grund av religiös tillhörighet. Katolska kyrkan har alltjämt en mycket dominerande ställning i samhället vilket starkt präglar många samhällsinstitutioner, inte minst skolan. De flesta skolor har kopplingar till religiösa riktningar som i praktiken har stort inflytande över läroplan och undervisning, ofta med tydligt religiöst innehåll.

V. EKONOMISKA, SOCIALA OCH KULTURELLA RÄTTIGHETER

Rätten till arbete, rättvisa arbetsvillkor och relaterade frågor

DRK har ratificerat samtliga ILO:s åtta centrala konventioner.

Endast en mindre del av de som arbetar har en formell anställning. Tillförlitlig statistik saknas men merparten livnär sig på osäkra och ofta tillfälliga arbeten inom den informella sektorn. Lagstiftning om arbetsvillkor finns, bland annat avseende minimilön, arbetstid, vila och övertid. I praktiken är dock arbetsvillkoren överlag bristfälliga, speciellt i den informella sektorn. Respekten för hälso- och säkerhetsaspekter är överlag bristfällig.

Diskriminering i arbetslivet på grund av kön, etnisk, religiös eller politisk tillhörighet anses utbredd. Den minimilön som finns reglerad enligt lag är drygt fyra amerikanska dollar per dag. Mot bakgrund av ökade levnadskostnader och inflation genom depreciering av valutan är den långt ifrån tillräcklig för att försörja en familj. Statliga löner är i genomsnitt lägre än 100 amerikanska dollar per månad. Det är vanligt att löner inte utbetalas i tid inom både offentlig och privat sektor.

Trots förbud förekommer tvångsarbete bland annat inom den informella gruvnäringen. Även barnarbete är utbrett, speciellt inom den informella gruvnäringen och i jordbruket. Nationell lagstiftning tillåter arbete från 16 års ålder men 18 år är minimiåldern för riskfyllt arbete. Det finns rapporter om utländska företags medverkan till övergrepp mot de mänskliga rättigheterna, ofta utan påföljder och i vissa fall med lokala myndigheters kännedom eller medverkan.

Rätten till bästa uppnåeliga fysiska och mentala hälsa

Det statliga hälsosystemet har allvarliga brister och existerar inte alls i stora delar av DRK, speciellt på avlägsna platser på landsbygden. Det utbud av sjukvård som finns utförs ofta av civilsamhället, bland annat kyrkor, internationella civilsamhällesorganisationer samt FN-organ och finansieras till stor del genom bistånd. Medellivslängden är 59 år för män och 62 år för kvinnor. Barnadödligheten var 68 per 1 000 levande födda barn 2017. Mödradödligheten var år 2015 846 per 100 000 levande födda.

Malaria är utbrett och landet har drabbats av återkommande epidemier av ebolaviruset. Sedan augusti 2018 pågår landets tionde utbrott av ebola i östra DRK.

Vad gäller sexuell och reproduktiv hälsa och rättigheter är situationen allvarlig. Oönskade graviditeter är vanliga, särskilt bland unga flickor. Mer än var fjärde flicka under 19 år har påbörjat sitt reproduktiva liv; 21 procent har redan fött minst ett barn. Tillgången till och användningen av moderna preventivmedel är låg och födelsetalen höga med ett nationellt snitt på sex barn per kvinna. En dom från landets konstitutionsdomstol 2018 har i viss mån ökat de legala möjligheterna till abort.

Rätten till utbildning

Såväl konstitutionen som kongolesisk lag garanterar gratis skolgång för barn upp till årskurs 9. I praktiken måste dock många elever betala en rad avgifter för att kunna ta del av utbildningen. Kvalitén på utbildningen varierar kraftigt. Många föräldrar tvingas välja vilket av deras barn som ska få gå i skolan, vilket leder till diskriminering av flickor. Enligt Unicef deltar cirka 87 procent av alla barn i grundläggande utbildning, medan endast 69 procent slutför den. Omkring 66,5 procent av kvinnorna är läs- och skrivkunniga jämfört med 88,5 procent av männen.

Väpnade konflikter i flera av landets provinser påverkar tillgången till utbildning negativt. *Human Rights Watch* rapporterar om hur skolor i konfliktdrabbade provinser ofta används för militära ändamål av såväl armén som av väpnade grupper. Hundratals skolor attackerades och förstördes under konflikten i Kasai-provinserna. Enligt humanitära organisationer händer det att barn förs bort av väpnade miliser såväl från skolor som på väg till och från skolan. År 2017 gick cirka tio procent av statsbudgeten till utbildning, en minskning från 15 procent från året innan.

Rätten till en tillfredsställande levnadsstandard och social trygghet

DRK rankas på plats 176 av 189 i FN:s utvecklingsfonds (UNDP) index för mänsklig utveckling. Uppskattningsvis lever 77 procent av befolkningen under gränsen för absolut fattigdom (1,90 amerikanska dollar per dag). Bruttonationalinkomsten per person var 796 amerikanska

dollar år 2017, vilket är bland de lägsta i världen. Matosäkerheten är utbredd i stora delar av landet. Tillgångar är koncentrerade till en liten elit och ojämlikheten är hög. Endast hälften av befolkningen har regelbunden tillgång till rent dricksvatten. FN uppskattar att 12,8 miljoner människor är i behov av akut humanitärt stöd. Orsakerna är flera men grundar sig i väpnade konflikter och den utbredda fattigdomen.

VI. RÄTTEN ATT INTE UTSÄTTAS FÖR DISKRIMINERING

Kvinnors åtnjutande av de mänskliga rättigheterna

Enligt konstitutionen är diskriminering på grund av kön förbjuden. Det finns dock stora utmaningar vad gäller jämställdheten i DRK, trots vissa framsteg. År 2015 antogs en ny jämställdhetslag. Lagen har dock kritiserats av olika kvinnoorganisationer som menar att lagen är otillräcklig och bitvis otydlig. Vallagen reviderades i december 2017, men innehöll inte det förslag om kvotering av 30 procent kvinnlig representation i parlamentet som tidigare diskuterats. Däremot möjliggjordes tillsättning av kvinnor som representanter för traditionella ledare i provinsparlament.

Kvinnors deltagande i fredsbyggande sker främst på lokal nivå och fortfarande i begränsad utsträckning. En reviderad nationell handlingsplan för implementering av FN:s säkerhetsrådsresolution 1325 antogs 2018. Ett nationellt och ett antal provinsiella 1325-sekretariat har inrättats. Två större fredsdialoger hölls under 2016, där kvinnor utgjorde 23 respektive 10 procent av deltagarna. Trots förbud förekommer våld mot kvinnor, såsom våldtäkter och våld i hemmet, i hela landet. Bristande kunskap om och tillämpning av lagarna bidrar till den utbredda straffriheten för dessa brott.

Sexuellt våld begånget av statliga säkerhetsstyrkor har minskat men är fortsatt utbrett. Enligt regeringens statistik från 2017 rapporterades 38 705 fall av könsrelaterat våld, varav huvuddelen utgörs av våldtäkter mot yngre kvinnor och flickor. Sexuellt våld inom ramen för de väpnade konflikterna är fortsatt utbrett. FN dokumenterade 537 vuxna offer för konfliktrelaterat, sexuellt våld år 2017, en ökning med 53 procent jämfört med 2016. År 2018 identifierades 650 offer.

Regeringen arbetar med en ny strategi mot sexuellt våld. Ytterst få fall av sexuellt våld hanteras av rättsväsendet. Tillgången till hälsovård och rättsligt stöd är begränsad. Armén har tagit fram en handlingsplan för att förebygga sexuellt våld och har numera en uttalad policy om nolltolerans. Även den nationella polisen har sedan ett år en strategi för jämställdhet och för att bekämpa sexuellt våld. Det finns en risk att strategierna inte finansieras eller genomförs.

En ny familjelagstiftning antogs under 2016 med stärkta rättigheter för kvinnor. Bland annat är myndighetsåldern nu densamma som för män (18 år), båda makarna har ekonomisk beslutsrätt och fler beslut inom familjen måste nu tas i samråd med kvinnan. Mannen ses dock allmänt som familjens överhuvud.

Barnets rättigheter

Barns rättigheter kränks systematiskt. Förutom brister i tillgång till hälsa och utbildning, utsätts många barn enligt Unicef för sexuellt utnyttjande och värvning till väpnade grupper. I stort sett samtliga väpnade grupper använder sig av barnsoldater och utnyttjar barn på olika sätt. Endast en väpnad grupp i Nordkivu har undertecknat ett ”*deed of action*” med organisationen *Geneva Call* om att inte använda barnsoldater. Under 2018 assisterade Unicef omkring 3200 barn, inklusive 448 flickor, som separerats från väpnade grupper.

Under 2017 försämrades situationen för barn i konfliktområden med över 1000 fall av verifierad rekrytering till väpnade grupper. Attacker mot skolor ökade med 700 procent i Kasai-provinserna under 2017. Det är vanligt att barn som anklagas för samröre med väpnade grupper grips. Barn så unga som åtta år har rapporterats sitta fängslade i mer än tolv månader.

FN har tagit bort DRK från listan över länder vars statliga väpnade styrkor rekryterar barnsoldater. 2012 undertecknade landet en handlingsplan som framtagits på basis av FN:s säkerhetsråds resolutioner 1612 och 1882 mot rekrytering av barnsoldater.

Under 2018 förekom fortsatt allvarliga kränkningar av barns rättigheter begångna av militär och polis, såsom attacker mot skolor och användande

av barn i militärt syfte, sexuella övergrepp mot barn, samt godtyckliga arresteringar, mord och stympling.

Den utbredda fattigdomen innebär att många barn tvingas leva ett farligt liv på gatan, där många utsätts för sexuellt våld och andra former av utnyttjande. Samtidigt finns skyddsmekanismer som har stärkts under perioden, till exempel visst skydd av minderåriga flickor. Lagen mot sexuellt våld från 2006 klassificerar sexuellt umgänge med minderåring som våldtäkt. Trots dessa åtgärder fortsätter barnäktenskap vara vanligt förekommande, speciellt i mer rurala områden. Ingen provins i DRK har en nivå av barnäktenskap understigande 20 procent, enligt en rapport från Världsbanken.

Rättigheter för personer som tillhör nationella, etniska, språkliga och religiösa minoriteter samt urfolk

I DRK finns över 200 etniska grupper, varav bland annat folkgruppen twa, även kallad pygméer, betraktas som urfolk. Diskriminering på grund av etnicitet är enligt landets konstitution inte tillåtet men är trots det vanligt förekommande. Särskilt utsatt är landets urfolk som ofta lever i extrem fattigdom i samhällets utkant med sämre tillgång till utbildning och sjukvård.

Urfolks medverkan i politiska processer är låg och de utnyttjas av andra grupper, ibland för påtvingat arbete. Denna diskriminering har vid flera tillfällen lett till våldshandlingar mellan folkgrupper, bland annat sedan 2017 i Tanganyika-provinsen mellan twa och bantu med ett stort antal internflyktingar till följd. Det finns ingen nationell lag som erkänner twa som urfolk och garanterar dem skydd. Sådana lagar finns dock i två provinser.

Spänningar mellan etniska grupper orsakar regelbundet oroligheter i olika delar av landet, särskilt i de konfliktdrabbade östra delarna. Exempel på sådana konflikter är de mellan Nande och Hutu i Nordkivu och Luba och Twa i Tanganyika. Konflikterna leder ofta till civila dödsoffer och nya internflyktingar.

Hbtq-personers åtnjutande av mänskliga rättigheter

Homosexualitet är inte förbjudet enligt kongolesisk lag, men civilsamhällesföreträdare rapporterar om utbredd diskriminering och våld mot personer på grund av deras sexuella läggning eller könsidentitet. Det finns ingen tillgänglig statistik över diskriminering av eller våld mot hbtq-personer. Hbtq-personer kan överlag inte leva öppet på grund av diskriminering och stigmatisering. Många tillåts inte avsluta sin skolgång eller blir avskedade från sina arbeten. Staten vidtar inga åtgärder för att förebygga diskriminering. Lagförslag om att kriminalisera homosexualitet har lagts fram i nationalförsamlingen men har inte antagits.

Flyktingars och migranternas rättigheter

Den pågående humanitära krisen i DRK präglas sedan två decennier av en storskalig internflykt. I landets östra provinser och Kasai-provinserna befinner sig omkring fem miljoner människor på flykt undan våld från väpnade milisgrupper eller statliga säkerhetsstyrkor. Deras mänskliga rättigheter kränks på många områden. Barn i gruppen internflyktingar saknar i de flesta fall tillgång till utbildning och tillgången till sjukvård är starkt begränsad. Humanitära krisinsatser når endast delar av de akut hjälpbehövande. Det finns stora problem med undernäring. Förekomsten av behandlingsbara sjukdomar är utbredd. Våldsincidenter är vanligt förekommande och skyddet för civila internflyktingar svagt.

Den kongolesiska staten gör överlag mycket små insatser för internflyktingarna och erkänner i många fall inte heller deras status. I vissa fall har humanitära insatser motarbetats. I augusti 2018 brände säkerhetsstyrkor ned ett internflyktingläger i Tanganyikaprovinsen. Omkring 20 000 internflyktingar avhystes utan förvarning under våldsamma omständigheter.

I december 2018 flydde minst 10 000 personer undan massakrer i Yumbi i västra DRK över floden till grannlandet Republiken Kongo. I samband med Kasai-konflikten 2016-2018 flydde minst 35 000 personer till Angola. 550 000 flyktingar från främst Centralafrikanska republiken, Burundi, Rwanda och Sydsudan har sökt skydd i DRK.

Rättigheter för personer med funktionsnedsättning

DRK ratificerade i september 2015 konventionen om rättigheter för personer med funktionsnedsättning och i maj 2016 antogs en femårsplan för att förbättra skyddet för personer med funktionsnedsättning.

Gruppen garanteras en rad rättigheter enligt konstitutionen, bland annat likvärdig tillgång till grundläggande utbildning. Efterlevnaden är dock fortsatt mycket begränsad och personer med funktionsnedsättning har stora svårigheter att få tillgång till utbildning, arbete och hälsovård. Särskild lagstiftning för att skydda funktionsnedsattas rättigheter lades fram i parlamentet år 2012 men har ännu inte antagits.

VII. EXEMPEL PÅ SVENSKT OCH INTERNATIONELLT ARBETE RÖRANDE MÄNSKLIGA RÄTTIGHETER, DEMOKRATI OCH RÄTTSSTATENS PRINCIPER I DRK

Vid sidan av FN:s stabiliseringsinsats, Monusco, finns flertalet FN-organ på plats i DRK. En särskilt viktig roll spelar det integrerade kontoret för mänskliga rättigheter, vars relation till nationella myndigheter tidvis varit mycket spänd. Monusco:s neddragningar innebär utmaningar för kontorets möjligheter att fortsatt övervaka utvecklingen i hela landet. Stora delar verksamheten vid FN:s högkommissarie för mänskliga rättigheters kontor möjliggörs genom svenskt stöd. Sverige verkade under sin tid i säkerhetsrådet 2017-2018 för ett stärkt mandat för Monusco.

I juni 2017 etablerade FN:s råd för mänskliga rättigheter en särskild expertgrupp för att utreda anklagelserna om kränkningar av internationell humanitär rätt och de mänskliga rättigheterna i Kasai-provinserna. Mandatet förlängdes med ytterligare 12 månader året därpå, och såväl muntlig som skriftlig rapportering till rådet har skett.

Den senaste granskningen i FN:s universella granskningsmekanism (UPR) av DRK ägde rum i maj 2019. Sverige gav rekommendationer om ansvarutkrävande och lagföring av misstänkta för kränkningar av de mänskliga rättigheterna, värnande av demonstrations- och föreningsfrihet, bevarande av utrymme för civila samhället samt bekämpande av sexuellt våld inom det militära och polisväsendet.

Regeringens demokratiseringsarbete, som går ut på att Sverige i alla sammanhang ska stå upp för demokratiska principer, arbeta för att stärka demokratin och uttrycka kritik när den brister, genomförs också i Demokratiska republiken Kongo. Svenskt utvecklingsamarbete fokuserar på de mänskliga rättigheterna, särskilt kvinnors rättigheter och sexuella och reproduktiva rättigheter samt bekämpande av straffriheten i Kasai. Frågor som berör de mänskliga rättigheterna utgör regelbundet en prioriterad del av Sveriges dialog med regering, civilsamhälle, FN och det diplomatiska samfundet.

VIII. RATIFICERING AV CENTRALA KONVENTIONER OM MÄNSKLIGA RÄTTIGHETER

Internationella konventionen om medborgerliga och politiska rättigheter (*International Covenant on Civil and Political Rights, ICCPR*) och det fakultativa protokollet om enskild klagorätt ratificerades år 1976. DRK är inte part till det fakultativa protokollet om avskaffandet av dödsstraffet.

Internationella konventionen om ekonomiska, sociala och kulturella rättigheter (*International Covenant on Economic, Social and Cultural Rights, ICESCR*) ratificerades år 1976. DRK är inte part till det fakultativa protokollet om enskild klagorätt.

Internationella konventionen om avskaffandet av alla former av rasdiskriminering (*International Convention on the Elimination of All Forms of Racial Discrimination, ICERD*) ratificerades år 1976.

Konventionen om avskaffandet av all slags diskriminering mot kvinnor (*Convention on the Elimination of All Forms of Discrimination against Women, CEDAW*) ratificerades år 1986. DRK är inte part till det fakultativa protokollet om enskild klagorätt.

Konventionen mot tortyr och annan grym, omänsklig eller förnedrande behandling eller bestraffning (*Convention Against Torture and Other Cruel, Inhuman or Degrading Treatment or Punishment, CAT*) ratificerades år 1996. Det fakultativa protokollet om förebyggande av tortyr ratificerades år 2010.

Konventionen om barnets rättigheter (*Convention on the Rights of the Child, CRC*) ratificerades år 1990. Det fakultativa protokollet om indragning av barn i väpnade konflikter och det fakultativa protokollet om försäljning av barn, barnprostitution och barnpornografi ratificerades år 2001.

Konventionen om rättigheter för personer med funktionsnedsättning (*Convention on the Rights of Persons with Disabilities, CRPD*) ratificerades år 2015.

DRK är inte part till internationella konventionen till skydd för alla människor mot påtvingade försvinnanden (*International Convention for the Protection of All Persons from Enforced Disappearance, ICED*).

1951 års konvention angående flyktingars rättsliga ställning (*Convention Relating to the Status of Refugees, 1951 Refugee Convention*) ratificerades år 1965. Det tillhörande protokollet ratificerades år 1975.

Romstadgan för Internationella brottmålsdomstolen (*Rome Statute of the International Criminal Court*) ratificerades år 2002.

Regionala instrument

Afrikanska stadgan om mänskliga och folkens rättigheter (*African Charter on Human and Peoples Rights, ACHPR*), ratificerades år 1987.

Tilläggsprotokollet om kvinnors rättigheter ratificerades år 2008.

DRK är inte part till Afrikanska stadgan om barnens rättigheter och välfärd (*African Charter on the Rights and Welfare of the Child, ACRWC*).